

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Nº4(2)

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich	
TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG'LARI HISOBIGA MOLİYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI	26
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	38
Ne'matova Mavsuma, Xolmamatov Diyorbek	
ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	43
Буранова Лола Вахобовна	
ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ	54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли	
ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHATLARI.....	60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna	
QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI	
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o'g'li	
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	73
Abdullo Sohibov	
O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI	84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
KORXONALAR MOLİYAVIY HOLATINI MOLİYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	91
Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	95
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
O'ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKDOR KONSEPSIYASINI QO'LLASHNING DOLZARB MASALALARI	100
Ochilov Farhod Malikovich	

KORXONALAR MOLIYAVIY HOLATINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li
Urganch davlat universiteti
Mustaqil tadqiqotchisi
Email: javoxir22282@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada korxonalarining moliyaviy holatini obyektiv va taqqoslanuvchan baholashda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ning ahamiyati yoritilgan. MHXS asosida baholashning tan olish, baholash, muhimlik va axborotni ochib berish tamoyillari tahlil qilinib, ularning audit va diagnostik tahlildagi me'yoriy-metodologik roli asoslangan. Shuningdek, MHXS moliyaviy axborot shaffofligi, ishonchiligi hamda riskga yo'naltirilgan boshqaruv qarorlarini qabul qilishni ta'minlovchi muhim instrument ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: MHXS, moliyaviy holat, audit, materiality, recognition, measurement, disclosure, moliyaviy tahlil, riskga yo'naltirilgan yondashuv.

Abstract. В статье подчеркивается важность Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) для объективной и сопоставимой оценки финансового состояния предприятий. Анализируются принципы признания, измерения, существенности и раскрытия информации в оценке на основе МСФО, обосновывается их нормативно-методологическая роль в аудиторском и диагностическом анализе. Также научно обосновывается, что МСФО являются важным инструментом, обеспечивающим прозрачность, достоверность финансовой информации и принятие решений на основе рисков.

Key words: МСФО, финансовое состояние, аудит, существенность, признание, измерение, раскрытие, финансовый анализ, риск-ориентированный подход.

Аннотация. The article highlights the importance of International Financial Reporting Standards (IFRS) in objective and comparable assessment of the financial position of enterprises. The principles of recognition, assessment, materiality and disclosure of information based on IFRS are analyzed, and their normative and methodological role in audit and diagnostic analysis is based. It is also scientifically substantiated that IFRS is an important instrument that ensures transparency, reliability of financial information and risk-oriented management decision-making.

Ключевые слова: IFRS, financial position, audit, materiality, recognition, measurement, disclosure, financial analysis, risk-oriented approach.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining moliyaviy holatini obyektiv va taqqoslanuvchan baholash investorlardan tortib kreditorlar, davlat organlari va menejmentgacha bo'lgan barcha manfaatdor tomonlar uchun muhim hisoblanadi. MHXS asosida baholash moliyaviy axborotning shaffofligini ta'minlab, milliy hisob amaliyotidagi subyektiv yondashuvlarni kamaytiradi. Shu jihatdan, MHXS korxonalar moliyaviy holatini baholashda xalqaro tan olingan yagona mezon vazifasini bajaradi.

MHXS asosida moliyaviy holatni baholash korxona aktivlari, majburiyatlari, kapitali, daromad va xarajatlarini tan olish (recognition), baholash (measurement) va axborotni ochib berish (disclosure) tamoyillari asosida tahlil qilishni anglatadi. Ushbu yondashuv nafaqat miqdoriy ko'rsatkichlarni, balki risklar, baholash taxminlari va noaniqliklarni ham hisobga olish imkonini beradi. Natijada moliyaviy holatning real iqtisodiy mazmuni ochib beriladi. MHXS — Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (International Financial Reporting Standards) IFRS Foundation tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, moliyaviy hisobotlarning shaffofligi, taqqoslanuvchanligi va ishonchiligidini ta'minlashga qaratilgan xalqaro me'yorlar majmuasidir. Foundation — bu notijorat asosda faoliyat

yurituvchi muassasa (fond) bo'lib, u ma'lum bir soha bo'yicha standartlar, siyosat yoki ilmiy-amaliy yo'nalishni ishlab chiqish, rivojlantirish va nazorat qilish vazifasini bajaradi.

MHXS talablari audit va diagnostik tahlil uchun me'yoriy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Muhimlik, tan olish, baholash va axborotni ochib berish tamoyillari audit sifati va boshqaruv samaradorligini baholashda asosiy mezonlar hisoblanadi. Shu sababli MHXSga moslik auditni faqat tekshiruv emas, balki strategik boshqaruv instrumentiga aylantiradi.

MHXS asosida baholash moliyaviy tahlil nazariyasini rivojlantirib, korxona faoliyatini faqat tarixiy qiymatlar asosida emas, balki adolatli qiymat va kutilayotgan yo'qotishlar konsepsiyasi asosida baholashga imkon beradi. Bu yondashuv moliyaviy hisobot nazariyasini riskga yo'naltirilgan va istiqbolga qaragan model bilan boyitadi hamda audit va diagnostik tahlilning ilmiy asoslarini mustahkamlaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy va mahalliy tadqiqotlarda korxonalarning moliyaviy holatini baholashda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ning ahamiyati keng yoritilgan. IASB tomonidan ishlab chiqilgan MHXS va Konseptual asoslarda moliyaviy hisobot elementlarini tan olish, baholash, muhimlik va axborotni ochib berishning yagona metodologiyasi belgilangan bo'lib, bu moliyaviy axborotning shaffofligi va taqqoslanuvchanligini ta'minlaydi.

R. Elliott, D. Alexander va M. Power tadqiqotlarida MHXS investitsion qarorlar sifati va audit samaradorligini oshiruvchi muhim me'yoriy asos sifatida e'tirof etilgan. G. Whittington va S. Kothari ishlari adolatli qiymat hamda kutilayotgan yo'qotishlar konsepsiyasi orqali moliyaviy tahlilning riskga yo'naltirilgan modelini asoslaydi.

Mahalliy adabiyotlarda esa MHXSni milliy buxgalteriya tizimiga joriy etish va korxonalar moliyaviy holatini obyektiv baholashdagi amaliy jihatlar yoritilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda korxonalarning moliyaviy holatini MHXS asosida baholash ilmiy-nazariy jihatdan o'rganildi. Jarayonda tahlil va sintez, taqqoslama tahlil hamda tizimli yondashuv usullari qo'llanildi. MHXSning tan olish, baholash, muhimlik va axborotni ochib berish tamoyillari asosida moliyaviy hisobot ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Shuningdek, riskga yo'naltirilgan audit yondashuvi orqali moliyaviy axborot ishonchligi va boshqaruv qarorlariga ta'siri baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonalar moliyaviy holatini MHXS asosida baholash moliyaviy axborotning ishonchligi va shaffofligini ta'minlab, boshqaruv qarorlarining sifatini oshirish, strategik rivojlanishni asoslash hamda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi (1-jadval).

1-jadval. Qashqadaryo viloyati korxonalarning MHXS asosida asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari (2022–2024 yy.)¹

Ko'rsatkich (MHXS)	O'lchov	2022	2023	2024	Tahliliy izoh
Jami aktivlar	mlrd so'm	18 450	21 300	24 900	Aktivlar barqaror o'smoqda
Jami majburiyatlar	mlrd so'm	10 980	12 700	14 850	Qarzdorlik ulushi ↑
Xususiy kapital	mlrd so'm	7 470	8 600	10 050	Kapital mustahkamlanmoqda
Sof foyda	mlrd so'm	1 120	1 380	1 720	Daromadlilik ↑
ROA	%	6.1	6.5	6.9	Aktivlar samaradorligi ↑
ROE	%	15.0	16.0	17.1	Investorlar uchun ijobiy
ECL / rezervlar	%	5.2	4.6	4.1	Kredit riski pasaymoqda

1 Manba: muallif ishlanmasi

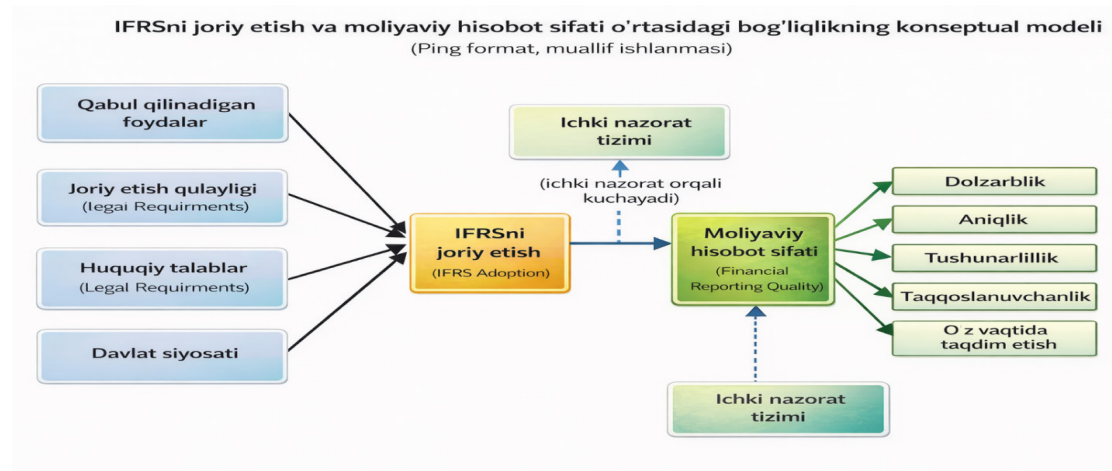
Audit sifati (AUD)	indeks	0.78	0.84	0.89	MHXSga moslik ↑
Diagnostika sifati (DIAG)	indeks	0.66	0.72	0.78	Tahlil chuqurligi ↑
Boshqaruv samaradorligi (EFF)	indeks	0.55	0.61	0.68	Qarorlar ta'siri ↑

Mazkur jadval Qashqadaryo viloyati korxonalarida MHXS talablari asosida moliyaviy holat, audit–diagnostika sifati va boshqaruv samaradorligining 2022–2024-yillardagi dinamikasini aks ettiradi. Jami aktivlar hajmining 18 450 mlrd so'mdan 24 900 mlrd so'mga o'sishi korxonalarning ishlab chiqarish va investitsiya salohiyati kengayayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, jami majburiyatlarning oshishi qarzdorlik ulushi ortayotganini anglatadi, biroq xususiy kapitalning tezroq o'sishi moliyaviy barqarorlikning mustahkamlanayotganidan dalolat beradi.

Sof foydaning barqaror o'sishi va ROA hamda ROE ko'rsatkichlarining yildan-yilga yaxshilanishi aktivlar va kapitaldan foydalanish samaradorligi oshayotganini ko'rsatadi. Bu holat investorlar va kreditorlar uchun korxonalarning jozibadorligini kuchaytiradi. ECL/rezervlar ulushining kamayishi esa kredit risklarini baholash va boshqarishda IFRS 9 talablariga mos riskka yo'naltirilgan yondashuv kuchayganini bildiradi.

Audit sifati (AUD) va diagnostika sifati (DIAG) indekslarining yuqori va o'suvchi tendensiyasi moliyaviy hisobotlarning ishonchligi hamda sabab–oqibatli tahlil chuqurligining ortayotganini tasdiqlaydi. Natijada boshqaruv samaradorligi indeksi (EFF) 0,55 dan 0,68 gacha oshib, audit va diagnostika natijalari asosida qabul qilinayotgan qarorlarning real iqtisodiy ta'siri kuchayganini ko'rsatadi. Umuman olganda, jadval MHXS asosida moliyaviy hisobot yuritish audit–diagnostika–samaradorlik zanjiri orqali korxonalar boshqaruvini takomillashtirishga xizmat qilayotganini empirik jihatdan asoslaydi.

Jadval natijalari Qashqadaryo viloyati korxonalarida MHXS asosida moliyaviy holatning barqaror yaxshilanayotganini ko'rsatadi. Aktivlar va sof foydaning o'sishi bilan birga ECL darajasining pasayishi riskka yo'naltirilgan boshqaruv kuchayganini anglatadi. Audit va diagnostika indekslarining o'sishi moliyaviy ko'rsatkichlarning ishonchligini oshirib, boshqaruv samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda (1-rasm).

1-rasm. MHXSni joriy etish va moliyaviy hisobot sifati o'rtasidagi bog'liqlikning konseptual modeli²

Rasmdan ko'rib turganimizdek, MHXSni joriy etishdan kutiladigan iqtisodiy va institutsional foydalarni ifodalaydi. Xususan, shaffoflikning oshishi, investitsiya jozibadorligining kuchayishi, moliyaviy axborotga bo'lgan ishonchning ortishi korxonalarni MHXSni joriy etishga rag'batlantiradi. Bu omil manfaatdor tomonlar va signaling yondashuvlari bilan izohlanadi. Mazkur blok MHXSni amaliyotga tatbiq etishning murakkablik darajasini aks ettiradi. Kadrlar malakasi, axborot tizimlari mosligi va metodik qo'llanmalar mavjudligi joriy etish qulayligini belgilaydi. Qulay joriy etish sharoiti MHXSni qabul qilish tezligi va sifati oshishiga olib keladi.

Davlat tomonidan belgilangan normativ-huquqiy majburiyatlarni ifodalaydi. MHXSni majburiy yoki ixtiyoriy qo'llash bo'yicha qonunlar va me'yorlar korxonalar xatti-harakatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy talablar kuchaygan sari MHXSni joriy etish darajasi ham ortadi. Davlat siyosati bloki MHXSni joriy etishni qo'llab-quvvatlovchi institutsional muhitni anglatadi. Rag'batlantiruvchi choralar, nazorat mexanizmlari va davlat

2 Manba: muallif ishlanmasi

dasturlari korxonalarni xalqaro standartlarga moslashishga undaydi. Ushbu omil makro darajadagi tashqi bosim sifatida namoyon bo'ladi.

MHXSni joriy etish (IFRS Adoption) konseptual modelning asosiy tuguni bo'lib, yuqoridagi tashqi va ichki omillar ta'siri ostida shakllanadigan MHXSni qabul qilish darajasini ifodalaydi. MHXSni joriy etish moliyaviy axborotni tayyorlash uslublarini tubdan o'zgartiradi va keyingi bosqich — moliyaviy hisobot sifati uchun asos yaratadi.

Ichki nazorat tizimi MHXSni joriy etish bilan moliyaviy hisobot sifati o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytiruvchi omil sifatida kiritilgan. Samarali ichki nazorat mavjud bo'lganda, MHXS talablari to'liq va izchil bajariladi, bu esa hisobot sifati oshishiga olib keladi. Ushbu blok moderatsiya mexanizmini ifodalaydi. Moliyaviy hisobot sifati MHXSni joriy etish natijasida shakllanadigan moliyaviy axborotning umumiy sifat darajasini aks ettiradi. Moliyaviy hisobot sifati audit, diagnostika va boshqaruv qarorlari uchun asosiy axborot manbai hisoblanadi. Dolzarblik moliyaviy axborotning foydalanuvchilar qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatish darajasini bildiradi. MHXS asosida tayyorlangan hisobotlar iqtisodiy qarorlar uchun muhim bo'lgan axborotni o'z vaqtida taqdim etishga xizmat qiladi.

Aniqlik moliyaviy axborotning xatolardan holi va ishonchli bo'lishini anglatadi. MHXS talablari aniqlikni oshirish orqali audit risklarini kamaytiradi va moliyaviy hisobotga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Tushunarliklik axborotning foydalanuvchilar tomonidan oson idrok etilishini ifodalaydi. MHXS standartlari yagona terminologiya va izohlar tizimini ta'minlab, hisobotlarni keng foydalanuvchilar doirasi uchun tushunarli qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari korxonalarning moliyaviy holatini obyektiv va taqqoslanuvchan baholashda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) muhim metodologik asos ekanligini ko'rsatdi. MHXSning tan olish, baholash, muhimlik va axborotni ochib berish tamoyillari moliyaviy axborotning shaffofligi va ishonchliligini oshiradi hamda audit va diagnostik tahlilni riskga yo'naltirilgan, istiqbolga qaragan boshqaruv instrumentiga aylantiradi.

Korxonalarda moliyaviy holatni baholashda MHXS talablarini to'liq joriy etish, moliyaviy tahlil va auditda adolatli qiymat hamda kutilayotgan yo'qotishlar yondashuvlaridan keng foydalanish maqsadga muvofiq. Shuningdek, MHXS bo'yicha mutaxassislar malakasini oshirish va ichki audit tizimini xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. International Accounting Standards Board (IASB). International Financial Reporting Standards (IFRS). – London : IFRS Foundation, amaldagi nashr.
2. IFRS Foundation. Conceptual Framework for Financial Reporting. – London : IFRS Foundation, 2018.
3. Elliott, R. K., Elliott, B. J. Financial Accounting and Reporting. – 19th ed. – Harlow : Pearson Education, 2017.
4. Alexander, D., Britton, A., & Jorissen, A. International Financial Reporting and Analysis. – 6th ed. – Andover : Cengage Learning, 2019.
5. Power, M. The Audit Society: Rituals of Verification. – Oxford : Oxford University Press, 1997.
6. Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. Auditing and Assurance Services. – New York : McGraw-Hill Education, 2018.
7. Whittington, G. Fair value and the IASB/FASB conceptual framework project // Abacus. – 2008. – Vol. 44, № 2. – P. 139–168.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>